

A PROPÒSIT DEL SILENCI SOBRE L'INFORME PISA 2003 (1)

BALEARS: UNA EDUCACIÓ A LA DERIVA

Joan Buades

Professor de Llengua Catalana i Literatura a
l'IES Sant Agustí d'es Vedrà (Sant Josep, Eivissa)
jbeltran@gmail.com

El desembre passat, l'OCDE (l'Organització per al Desenvolupament i la Cooperació Econòmics) va fer públics els resultats de l'anomenat PISA 2003, un estudi comparatiu sobre el rendiment i la qualitat escolar a 41 estats, des dels EUA fins a Tailàndia. L'avaluació mesura especialment la competència lectora, en matemàtiques i en ciències de la natura, de l'alumnat de 15 anys. Si en la seva primera edició, l'avaluació lectora va tenir prioritat (PISA 2000), ara l'èmfasi s'ha posat en les matemàtiques i en l'anomenada "capacitat de resolució de problemes" de l'alumnat. La mostra ha abastat 250.000 alumnes, gairebé 11.000 a Espanya. És interessant ressaltar que en alguns estats (com ara el Regne Unit, Itàlia o Bèlgica), l'estudi inclou mostres regionals. Així, per exemple, a Espanya, hi trobem també els resultats per a Catalunya (amb més de 1.500 alumnes avaluats), el País Basc i Castella-Lleó.

Els resultats de PISA 2003 reflecteixen enormes diferències, sovint impensables, entre sistemes escolars d'estats i regions del Nord i del Sud. Resumint molt, destacaríem que:

En **matemàtiques**, Hong-Kong/Xina, Finlàndia i Corea del Sud encapçalen el rànquing i Espanya se situa en el lloc 27. Catalunya constituiria el número 24, però quedaria darrere de Castella-Lleó i el País Basc, per aquest ordre.

Pel que fa a **comprensió lectora**, destaquen Finlàndia, Corea i el Canadà, mentre que Espanya, la trobem en la posició 28. Catalunya figuraria al lloc 26, amb uns resultats també pitjors que els nord-castellans i bascos.

Quant a **ciències naturals**, Espanya ateny el 28è lloc, molt lluny dels primers (Finlàndia, Japó i Hong-Kong/Xina). Catalunya hi obté el seu "millor" resultat, situant-se al 19è lloc, amb el mateix nivell que Castella-Lleó i per sobre del País Basc.

Finalment, el rànquing sobre **capacitat de resolució de problemes** l'encapçalen Corea, Finlàndia i Hong-Kong/Xina. Espanya ocupa un discretíssim 29è lloc i, tot i els seus millors resultats (plaça 25), Catalunya tindria els pitjors resultats de les tres àrees esmentades.

Pel que fa a la composició interna de l'alumnat, Espanya té un perfil baix dins l'OCDE, ja que només té la tercera part d'alumnes excel·lents en relació a la mitjana. Catalunya palesa una gran mediocritat, amb menys alumnes de nivell ínfim però amb només la meitat d'alumnes destacats.

Balears, zero educatiu

Malauradament, PISA 2003 no valora el sistema educatiu de les Balears. Ara bé, en una societat il·lustrada, benestant i globalitzada del segle 21 com diem que som, això seria l'excusa perfecta per beure de les nostres fonts i començar a pensar. En el segle XVIII, el filòsof Immanuel Kant polemitzava sobre què era la Il·lustració i ens llegava mots d'una contemporaneïtat colpidora: "Mandria i covardia són les causes que una part tan gran d'homes, després que la natura els ha

alliberat fa temps de direcció aliena, romanguin per gust menors d'edat al llarg de la seva vida, i sigui tan fàcil per a altres erigir-se en els seus tutors. Ser menor d'edat és tan còmode!". Ni que fos com a modest homenatge, ara que fa 200 anys que Kant ens va deixar, ja pagaria la pena dedicar temps a reflexionar sobre com estem educativament, amb qui ens podem comparar, qui volem ser. En tot cas, aquí van algunes conjectures com a convit al diàleg.

D'entrada, una intuïció: devem estar encara pitjor que a Catalunya i a Espanya. Si aquestes pràcticament mai no ocupen cap dels 20 primers llocs de l'estudi sobre 41 estats, a les Balears ens deu correspondre un lloc ben discret a la cua del rànquing, molt més prop dels EUA o Tailandia que no pas de Finlàndia. Un racó del món sense estadístiques fiables com el nostre sempre tindrà excuses per no reconèixer tan indecorosa distinció, però el rendiment del sistema educatiu balear és visiblement baix. Sense cap ànim d'exhaustivitat, és innegable la percepció que som dels primers en "fracàs escolar", tot i que cap autoritat mai no ha volgut donar compte del nivell de desescolarització real de l'arxipèlag. L'absentisme escolar a l'ESO és una dada secreta. D'igual manera, la visibilitat estadística del creixent grau d'alumnes a temps parcial i itinerant en aquesta etapa és nul·la. Per a qui visqui a les Balears litorals i urbanes (és a dir, a les zones demogràficament i econòmicament dinàmiques com ara la badia de Palma, Eivissa o Formentera), comença a ser freqüent el fenomen d'obtenir majoria de suspesos en cursos que veuen desaparèixer uns quants alumnes durant l'any acadèmic.

La població amb estudis universitaris és cada cop menor dins el total, en un context d'explosió demogràfica a recer de l'allau constructora i turística. L'educació d'adults és anecdòtica i marginal, malgrat que hi ha moltíssima gent que ha començat a treballar als 16 anys sense fer ni el batxillerat ni seguir cap mòdul de capacitació professional. La diversitat d'oferta de formació tècnica i professional és molt reduïda i està deslligada normalment de qualsevol relació a llarg termini amb un món empresarial que presumeix d'excel·lència i capacitat d'innovació.

La formació del professorat es redueix a l'esforç personal i privat, ja que no hi ha cap suport sostingut, suficient i modern que permeti reciclar el cos docent pel que fa a habilitats instrumentals bàsiques (noves tecnologies, anglès, etc.) i a resolucions pacífiques i integradores de situacions de conflicte potencial (mediació, treball intercultural, pedagogia de la cooperació i de projecte de feina...).

La burocratització i compartimentació dels centres i del conjunt del sistema educatiu recorda la del franquisme, però el cada cop més freqüent recurs a l'autoritarisme davant l'anomia escolar no troba davant cap resistència o contrapoder democràtic entre un professorat anorreat i una comunitat amb cada cop menys cohesió social.

"Aquest "oblit" (que retrata la manca de projecte alternatiu de l'anomenada esquerra o del nacionalisme nostrats) explica el diferencial negatiu del sistema educatiu balear si el comparem amb el d'altres indrets."

Aquestes tendències no són exclusives de les Balears. Ara bé: per la seva magnitud extrema mereixerien una atenció professional, social i política que ara no tenen. Si les Balears mai no hem gaudit d'un estat del benestar bàsic (educació inclosa), crec que hem perdut també el tren de meitat dels 90, que prometia la definitiva modernització i suficiència del sistema escolar. L'escenari pre-transferències estava farcit de projeccions demogràfiques sobre la fi del "baby boom" i la disminució d'alumnat matriculat en comparació amb la dècada anterior (de 150.000 passaríem a 140.000 de mitjana). Aquells anys van estar marcats per la controvèrsia sobre la suficiència econòmica de les transferències que havien d'arribar, sense parar atenció a què ens queia a sobre com a

resultat d'un "laissez faire, laissez passer" cec en favor d'encimentar al màxim les Balears. Aquest "oblit" (que retrata la manca de projecte alternatiu de l'anomenada esquerra o del nacionalisme nostrats) explica el diferencial negatiu del sistema educatiu balear si el comparem amb el d'altres indrets.

Gràcies a l'orgia de ciment i turistes que afavorim, ens hem convertit en la zona de l'Estat amb més capacitat d'atracció de població exterior, per davant de Madrid, Catalunya o Canàries. La nostra és la més jove proporcionalment d'Espanya i, per tant, el creixement demogràfic seguirà imparabile almenys la pròxima generació. Mentrestant, el nostre sistema escolar experimenta un accelerat esfondrament enmig del silenci general. Així, les úniques notícies relacionades amb l'educació tenen a veure bé amb el "problema" d'haver d'estudiar per part d'una població jove que, sovint, no té ni idea de perquè li servirà (quan al mercat laboral submergit es poden guanyar 2.500 i 3.000 euros mensuals nets i en negre sense fer tanta marrada), o bé amb la "necessitat" d'incrementar la vigilància policial dels centres. Mentrestant, discretament però imparablement, la llengua pròpia esdevé més i més estrangera per a la majoria de la infància i joventut i s'acosta el dia que tornarà a ser mostra de "respecte i tolerància" la voluntarietat del coneixement i ús escolar del català.

En resum, l'educació a les Balears va a la deriva amb símptomes evidents de pèrdua de clients (desescolarització a la franja obligatòria però també al batxillerat i a la universitat) i manca de sentit social més enllà de la custòdia temporal de gent jove (aculturació i

fragmentació progressiva, pròpies d'unes societats d'al·luvió amb pocs elements d'integració comunitària). En un sentit, doncs, molt precís, els resultats d'un PISA 2003 a les Balears s'assemblarien molt als magres resultats dels EUA. Totes dues són societats noves, amb una població històrica en permanent reculada, amb una demografia galopant, un estat del benestar raquític i un nivell cultural i un capital social molt baixos. Amb la important diferència que allà són el cor de l'Imperi i aquí no passem de ser perifèria menor. És aquest l'escenari que volem, el d'una societat de províncies a la nord-americana? El d'un sistema educatiu no universalista, marginal en la vida social tret de l'extrema competitivitat de les universitats d'elit?

"En un sentit, doncs, molt precís, els resultats d'un PISA 2003 a les Balears s'assemblarien molt als magres resultats dels EUA."

Els resultats de PISA 2003 han obert una viva polèmica sobre la

qualitat dels sistemes educatius europeus en estats com França, Alemanya o Bèlgica. Temes com ampliar l'oferta d'escoles integrals de matí i tarda, la democratització i autonomia dels centres, les condicions d'una formació contínua i de qualitat del professorat, el marge d'individualització de l'ensenyament o el paper de la llengua en la integració social i el diàleg intercultural, són objecte de debat en l'àmbit polític i dins la comunitat educativa.

En canvi, a les Balears (per no parlar de tot Espanya), PISA 2003 no sembla interessar ningú, ni tan sols dins la comunitat educativa. Les incògnites es redueixen a saber què quedarà d'una LOCE mai no desplegada ni finançada en una nova reforma educativa, ara esquerrana, que va a pas de tortuga, sense perspectives que pugui tenir mai prioritat pressupostària i a esquena d'un debat social ampli. O a aclarir si el govern central millorarà un poc el finançament birriós d'unes competències bàsicament de gestió però no normatives. O, com a mínim, a veure si aconseguim equiparar el plus d'insularitat balear amb el canari, ni que sigui a terminis... No ha arribat l'hora d'obrir un debat de fons sobre quina educació volem? ■